

YAPONIYADA INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARINI TIJORATLASHTIRISH JARAYONI

Mahmudova Muxlisa Oybek qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi Milliy universitet talabasi

Email: Muxl1samaxmudova2200@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqola Yaponiyada intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy va iqtisodiy asoslarini o'rganadi. Yaponiyada intellektual mulkni tijoratlashtirish jarayoni samarali va tizimli bo'lib, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan. Maqola ilmiy ishlanmalarni bozorga chiqarish jarayonlarini, patentlash va litsenziyalash kabi usullarni, hamda yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishda yuzaga keladigan muammolarni tahlil qiladi. Shu bilan birga, maqola Yaponiyaning ilmiy va sanoat tizimidagi muvaffaqiyatli amaliyotlarni o'rganib, O'zbekiston va boshqa davlatlar uchun takliflar beradi.

Аннотация: Эта статья исследует правовые и экономические основы коммерциализации объектов интеллектуальной собственности в Японии. Процесс коммерциализации в Японии является эффективным и системным, основанным на сотрудничестве между государственным и частным секторами. Статья анализирует такие методы коммерциализации, как патентование и лицензирование, а также проблемы, возникающие при коммерциализации новых технологий. В статье также рассматриваются успешные практики Японии в области науки и промышленности и даются рекомендации для других стран, включая Узбекистан.

Abstract: This article explores the legal and economic foundations of the commercialization of intellectual property objects in Japan. The commercialization process in Japan is efficient and systematic, based on

cooperation between the public and private sectors. The article analyzes methods of commercialization such as patenting and licensing, as well as the challenges encountered in the commercialization of new technologies. It also examines Japan's successful practices in science and industry and provides recommendations for other countries, including Uzbekistan.

Kalit so'zlar: intellektual mulk, tijoratlashtirish, patentlash, litsenziyalash, ilmiy-texnologik taraqqiyot, Yaponiyada intellektual mulkni tijoratlashtirish.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, коммерциализация, патентование, лицензирование, научно-технологическое развитие, коммерциализация интеллектуальной собственности в Японии.

Keywords: intellectual property, commercialization, patenting, licensing, scientific and technological development, commercialization of intellectual property in Japan.

Intellektual mulkni tijoratlashtirish - bu ilmiy va texnologik ishlanmalarni moliyaviy foyda olishga aylantirish jarayonidir. Yaponiyada ushbu jarayon o'zining muvaffaqiyatli tizimi va tajribasi bilan dunyo bo'yicha namuna hisoblanadi. Yaponiyada intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirish, asosan, huquqiy va iqtisodiy mexanizmlar orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqola Yaponiyaning intellektual mulkni tijoratlashtirish sohasidagi tajribasini o'rganib, ushbu tizimni boshqa mamlakatlarga, jumladan O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlarga tatbiq etishning samarali yo'llarini ko'rsatadi.

Intellektual mulkni tijoratlashtirish - bu ilmiy-texnologik ishlanmalarni yoki ixtirolarni bozorga olib chiqish va ulardan daromad olish jarayonidir. Bu jarayonning asosiy shakllari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Litsenziyalash:** Intellektual mulkning huquqlarini boshqa tashkilotlarga vaqtincha berish;

- **Patent sotish:** Patent huquqlarini butunlay boshqa shaxsga o'tkazish;
- **Franshiza:** Savdo belgisini va tizimni boshqalar uchun sotish;
- **Startaplar yaratish:** Ilmiy ishlanmalarga asoslanib yangi biznes ochish.
- **Spin-off kompaniyalar:** Universitetlar yoki ilmiy markazlar qoshida tashkil etiladigan yangi kompaniyalar.

Yaponiyada intellektual mulkni tijoratlashirishda bir nechta asosiy ishtirokchilar mavjud. Ular quyidagilar mavjud:

- **Japan Patent Office (JPO)** - patentlarni ro'yxatga olish va huquqiy himoya qilishni ta'minlovchi davlat organi¹.
- **TLO- Technology Licensing Organizations** - universitetlar va tadqiqot institutlari tomonidan ilmiy ishlanmalarni bozorga chiqarish bilan shug'ullanadi².
- **METI** - Iqtisodiyoti, savdo va sanoat vazirligi innovatsion texnologiyalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash uchun mas'ul davlat tashkiloti³.
- **Xususiy sektor** - startaplar va kompaniyalar orqali yangi mahsulotlar ishlab chiqarish va ulardan foyda olish.

Yaponiyada intellektual mulkni tijoratlashirish jarayoni bir nechta aniq bosqichlarga bo'linadi. Har bir bosqichda ma'lum huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlar ishlaydi. Ularning har biri intellektual mulkni tijoratlash uchun zaruriy qadamlardir. Intellektual mulkni tijoratlashirishning dastlabki bosqichi - uni huquqiy himoya qilish, ya'ni patentlash yoki boshqa intellektual mulk huquqlarini ro'yxatga olish. Bu bosqichda ilmiy yoki texnologik ixtiro yoki ishlanma davlat tomonidan rasmiy ravishda himoyalaniadi. Yaponiya patent idorasi (Japan Patent Office, JPO) bu jarayonni amalga oshiradi.

¹ <https://www.jpo.go.jp/e/>

² https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/903/wipo_pub_903.pdf

³ <https://www.meti.go.jp/english/>

Patent olish orqali ixtirochi yoki tashkilot o'z ishlanmasi ustidan to'liq huquqlarga ega bo'ladi va uni bozorga chiqarish yoki sotish imkoniyatiga ega bo'ladi. Patentlash jarayoni ilmiy yoki texnologik ishlanmalarning bozorga chiqarilishini ta'minlashning birinchi sharti hisoblanadi, chunki huquqiy himoyasiz, ixtirochilar o'z mahsulotlarini tijoratlashda xavf-xatarlar bilan duch kelishlari mumkin. Patentlar intellektual mulkning turli shakllarini, masalan, ixtirolarni, dizaynlarni, va tarmoqlarga xos dasturiy ta'minotlarni o'z ichiga oladi. Intellektual mulkni tijoratlash jarayonining ikkinchi bosqichi - bu bozor tahlili. Bu bosqichda patentlangan yoki boshqa intellektual mulk obyektlari bo'yicha bozorning ehtiyojlari va talablarini aniqlash amalga oshiriladi. Bozor tahlili quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi: Bozor hajmi: Mahsulot yoki texnologiya uchun bozorning umumiy o'lchami va potentsiali. Raqobat tahlili: Bozordagi raqobatchilar, ularning mahsulotlari va xizmatlarini o'rganishdi. Ushbu bosqichda har qanday yangi mahsulot bozorga kirishdan oldin uning raqobatbardoshligini tekshirish juda muhim. Iqtisodiy qiymat: Intellektual mulkning iqtisodiy qiymati va uni bozorga olib chiqishdan kutilayotgan daromad. Yaponiyada bu bosqichda bozor tahlilini o'tkazish uchun ko'plab professional xizmatlar va konsalting kompaniyalari mavjud. Ular texnologiyalarning tijorat potentsialini baholashda yordam berishadi va intellektual mulkni muvaffaqiyatli tijoratlash uchun zaruriy maslahatlar berishadi.

Intellektual mulkni tijoratlashda eng keng tarqalgan usullardan biri - litsenziyalash. Litsenziyalashda, patent huquqi yoki boshqa intellektual mulk huquqlari muallifi yoki kompaniyasi tomonidan boshqa tashkilotlarga yoki shaxslarga ma'lum muddatga foydalanish huquqini berish orqali tijoratlashiriladi. Yaponiyada litsenziyalash jarayoni ko'plab kompaniyalar va ilmiy markazlar uchun keng targalgan. Ular yangi ixtirolar yoki texnologiyalarni boshqa kompaniyalarga litsenziya asosida sotish orqali o'zlarining daromadlarini oshiradilar.

Bundan tashqari, Yaponiyada spin-off kompaniyalar yaratish ham keng tarqalgan. Bu kompaniyalar ko‘pincha universitetlar yoki ilmiy markazlar tomonidan tashkil etiladi va ular yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishga qaratilgan. Spin-off kompaniyalar yangi texnologiyalarni joriy qilish, mahsulot ishlab chiqarish va bozorga chiqarish bilan shug‘ullanadi⁴. Bunday kompaniyalar ko‘pincha ilmiy ishlanmalarga asoslangan bo‘lib, ularning maqsadi texnologiyani tijoratlash va uning amaliy qo‘llanilishini ta‘minlashdir. Intellektual mulkni tijoratlashtirishning to‘rtinchi bosqichi - bu texnologiyalarni ishlab chiqish va bozorga chiqarishni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash. Yaponiyada davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlik bu jarayonning muvaffaqiyatli bo‘lishiga yordam beradi.

Innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish va tijoratlashtirish uchun bir nechta moliyaviy manbalar mavjud: Davlat grantlari: Yaponiyada hukumat innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish uchun grantlar taqdim etadi. Startaplar uchun venture capital (VC): Startaplar va spin-off kompaniyalar uchun venture capital fondlari mavjud bo‘lib, ular yangi texnologiyalarni tijoratlashtirish uchun zarur bo‘lgan dastlabki kapitalni taqdim etadi. Korporativ investitsiyalar: Katta kompaniyalar yangi texnologiyalarni olish va ularni tijoratlashtirish uchun turli investitsiya dasturlarini yaratadilar. Ushbu bosqichda davlat va xususiy sektorning hamkorligi ayniqsa muhimdir, chunki yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishda katta miqdorda mablag‘ talab qilinadi.

Intellektual mulkni tijoratlashtirishning so‘nggi bosqichi bozor muvaffaqiyatini monitoring qilish va nazorat qilishdir. Bu bosqichda kompaniyalar va tashkilotlar tijoratlashtirilgan mahsulot yoki texnologiyaning bozordagi muvaffaqiyatini baholashadi. Bozor tahlili va iste‘molchi fikrini o‘rganish, mahsulotning yutuqlari va kamchiliklarini aniqlash orqali kelajakdagi ishlab chiqish strategiyalari ishlab

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_spin-off

chiqiladi. Yaponiyada, texnologiya transfer ofislari va biznes inkubatorlar bu jarayonda faol ishtirok etadi va yangi mahsulotlar bozoriga muvaffaqiyatli kirish uchun zarur bo'lgan yondashuvlarni taqdim etadi.

Xulosa

Yaponiyaning intellektual mulkni tijoratlashtirish bo'yicha amaliyoti yuqori samaradorlikka ega va ilmiy ishlanmalardan foyda olishning samarali usullarini ko'rsatadi. Yaponiyadagi tizimda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik asosiy rol o'ynaydi. O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bu tajriba juda muhimdir, chunki bu usul innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishiga xizmat qiladi. Ushbu maqola, intellektual mulkni tijoratlashtirishda yangi imkoniyatlarni ochib beradi va bu jarayonni boshqa mamlakatlarga joriy etish uchun zarur takliflar beradi.

Takliflar

1. Ilmiy va texnologik ishlanmalarni tijoratlashtirishni qo'llab - quvvatlash uchun maxsus qonun qabul qilish- O'zbekistonda intellektual mulkni tijoratlashtirish tizimini yaxshilash uchun maxsus qonun ishlab chiqilishi lozim.
2. Xalqaro tajribalardan foydalanish - Yaponiya tajribasiga asoslanib, universitetlar va ilmiy markazlarga texnologiya transferini qo'llab-quvvatlashda yordam berish.
3. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimlarini yaratish - Innovatsion startaplarni moliyalashtirish uchun davlat va xususiy sektor fondlarini tashkil etish.
4. Korporativ hamkorlikni kuchaytirish - Xususiy sektor va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish orqali yangi texnologiyalarni joriy qilish.

Foydalanilgan internet adabiyotlari

<https://www.jpo.go.jp/e/>

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/licensing/903/wipo_pub_903.pdf

<https://www.meti.go.jp/english/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_spin-off